Pavlin.si -> same zanimive stvari

Šola, MTB, potepanja, elektronika, foto

Višinski diagram	Manjka GPX zapis.

Čipke

Cipke

Cipke – seminarska naloga [PDF]

Seminarska naloga pri predmetu

SPOZNAVANJE DRUŽBE

?

1. Zgodovina cipk

Izvor besede

Latinska beseda *Laqueus* pomeni konopec, zanka, spone. Iz nje izhaja angleška *lace*, francoska *lassis* ali *lacis*, kar se vse v prevodu navezuje na cipke.

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika najdemo:

cipka -e ž (i) nav. mn. *luknjicast okrasni izdelek iz sukanca*: izdelovati cipke; obrobiti prt s cipkami; bluza z belimi cipkami; klekljane, kvackane, strojne, šivane cipke; *pren*. soncni žarki tko cipke na steni

Izvor cipke

Rojstna dežela cipke je verjetno Vzhod. Trgovci so jo kot veliko dragocenost prinašali v Evropo skupaj z vzhodnimi tkaninami, zlasti po dveh poteh: po severni – Bizanc, Rusija, Češka, srednja Evropa in po južni – Bizanc, Dubrovnik, Italijanska mesta, Francija, Flandrija, zahodna Evropa.

Slika 1 (glej [PDF]) – Slika iz cerkve Svetega Gomarja v Lierre (1495) prikazuje flandrijsko klekljarico, ki uporablja blazino, klekeljne in vzorce, podobne tistim, ki se uporabljajo danes.

Konec 16. stoletja se pojavijo flandrijske knjige z vzorci cipk, v katerih so podobne oblike, ki se kasneje pojavljajo na drugih Italijanskih podrocjih, predvsem v Beneciji.

Že od svojega nastanka je bila cipka vedno velika dragocenost, podobno kot nakit. Motivi in tehnika izdelave so se skozi obdobja spreminjala, vendar se je najbolj uveljavila in razvila klekljana cipka. Ta omogoca najvecjo svobodo izdelovanja in oblikovanja.

Pri nas

Kdaj smo na Slovenskem zaceli izdelovati klekljane cipke, ne vemo. Pisni viri so na voljo šele od Valvasorja dalje, ki poroca o klekljaricah iz Ljubljane. Najstarejši doslej poznani dokument pa je iz leta 1696 in opisuje klekljarstvo v Idriji.

Idrija predstavlja zibelko te obrti in je še danes središce izdelovanja cipk pri nas. Kdaj in od kje je znanje klekljanja prišlo v Idrijo ni znano. Najverjetneje so ga prinesle žene nemških in ceških rudarjev, ki so prišli delat v idrijski rudnik živega srebra.

Znanje se je preneslo na domaca dekleta in tako se je klekljanje razširilo v okolico in se udomacilo med ženami domacih rudarjev in gozdnih delavcev. Pozimi pa so klekljala tudi bajtarska (kmecka) dekleta, ki jim je to postal vir zaslužka.

S širjenjem in razvojem klekljanja so domace cipkarice vnašale svoje motive iz drugih izdelkov domace obrti. Za lažje prepoznavanje so jim dala domaca imena: rogljicki, srcki, krišcevke, gobice, pogacke in druge. To dokazuje, da je razvoj cipke pri nas ubral svojo pot.

Trgovanje s cipkami v kasnejših casih je povzrocilo, da se je klekljalo vec za prodajo in manj za domaco rabo. Zato so se cipke prilagajale potrebam širšega trga. Pomemben odjemalec je bila cerkev, ki jih je potrebovala za prte in obredna oblacila.

Hkrati so nastajale tudi cipkarske šole, ki so zelo dvignile kakovost izdelave cipk, v tujini šolane uciteljice pa so prinašale znanje klekljanja drugih evropskih dežel. Ena prvih cipkarskih šol je bila v Idriji, kjer je zacela poucevati znamenita Idrijcanka Ivanka Ferjancic (1850-1879). V šoli so poleg novega nacina klekljanja s sedmimi pari zaceli tudi risati svoje vzorce, ki so tipicni le za Idrijo.

2. Cipke v svetu

Klekljanje se je po svetu razvilo predvsem ob trgovskih poteh, ki so potekale iz Bizanca proti zahodu. Danes je ta umetnost razširjena skoraj po vsem svetu, saj jo najdemo na vseh kontinentih. Najvecji razcvet je cipka doživela v zacetku novega veka v bogatih deželah zahodne Evrope, zlasti v Franciji. Na veliko so klekljali tudi v Benetkah in drugih italijanskih krajih, Nizozemskem, na Ceškem in v Rusiji, v Belgiji, v Španiji in Portugalski, od koder so se cipke s trgovskimi potmi razširile po vsem svetu.

V nadaljevanju je opisanih nekaj primerov cipk po svetu.

Portugalska

Na Portugalskem predstavlja Vila do Conde središce klekljanja, kjer podobno kot v Idriji vsako leto pripravijo velik festival domace obrti, na katerem se predstavijo tudi cipke.
Slika 2 (glej [PDF]) – Spomenik klekljarice v vasi Vila do Conde na Portugalskem
Slika 3 (glej [PDF]) – Svetovni rekord za najvecjo cipko

Slika 4 (glej [PDF]) – *Portugalske cipke so podobne našim Slika 5 – Ubirajo pa tudi umetniške smeri*

Belgija

V Belgiji poznajo štiri vrste cipk, od tega je samo ena vrsta klekljane cipke. Uporabljajo podobne blazine kot pri nas, le da niso v obliki valja ampak so bolj plošcate. Prav tako uporabljajo papirc, ki je z bucikami pritrjen na blazino. Izdeluje se z 11 pari klekeljnov. Obstaja tudi posebna, zelo komplicirana vrsta cipke *Binche Point de Fé*, kjer uporabljajo 100 parov klekeljnov.

Slovaška

Na Slovaškem klekljajo cipke z barvnimi sukanci.

Slika 6 (glej [PDF]) – *Primer slovaške klekljane cipke z barvnim sukancem*

Slika 7 (glej [PDF]) – *Primera cipk iz slovaške cipkarske šole*

Madžarska

Madžarske cipke so klekljane ali šivane. Oboje so brez posebne tekstilne podlage, podobno kot pri nas.
Slika 8 (glej [PDF]) – Primeri madžarskih klekljanih cipk

Hrvaška

V Dalmaciji, predvsem na otokih Hvar in Pag uporabljajo tudi sukanec, ki je narejen iz listov *Agave* (sl. 9). Take cipke so klekljane brez vzorca in jih izdelujejo nune v samostanih po svoji domišljiji. Zaradi tega so te cipke edinstvene.

Slika 9 (glej [PDF]) *-Agava*
Slika 10 (glej [PDF]) – Hvarska cipka

Španija

V Španiji ima klekljanje dolgo tradicijo. V razlicnih pokrajinah uporabljajo razlicne tehnike in motive za izdelovanje cipk. Ena najbolj prefinjenih cipk je katalonska[1] *Blonde*, ki se klekljа na podolgovati, ozki blazini (slika xx). Klekljarica izdeluje cipko po dolžini in ko pride do dna papirca, cipko prestavi na vrh in nadaljuje s klekljanjem. Tako nastanejo dolge cipke za okras posteljnine, oblek, zaves in podobno.
Slika 11 (glej [PDF]) – Klekljanje katalonskih cipk

Slika 12 (glej [PDF]) – *Podrobnost iz katalonske cipke*

Eksoticne dežele

Na **tajskem** izdelujejo cipke iz svilenih niti (sl. xx). Klekljarice delajo cipke predvsem za prodajo, saj v revnih vaseh predstavljajo dober vir zaslužka (sl. xx).

Slika 13 (glej [PDF]) – Domaca obrt za izdelavo cipk na Tajskem
Slika 14 (glej [PDF]) – Primer tajske svilene cipke
Ko so v **Brazilijo** prišli portugalski priseljenci, so s sabo prinesli tudi znanje klekljanja. Umetnost cipk so je ohranila do današnjih dni. Danes jih uporabljajo kot okras narodnih noš in so prav po brazilsko pisane. Sukanci so debeli, vcasih uporabljajo tudi volnene niti.
Slika 15 – Brazilske cipke so zelo pisane, prav tako tudi bula

3. Cipke pri nas

3.1. Geografska lega

Eno od pomembnih klekljarskih središc je od nekdaj rudarska Idrija. Od tam se je klekljarsko znanje s tecaji, šolanjem in drugimi oblikami izobraževanja prodrlo tudi na širše podrocje. Tako se je klekljanje razvilo na Škofjeloškem, na obmocju Žirov in Železnikov ter ponekod na Notranjskem.

Od druge polovice 19. stoletja dalje se pojavijo prva trgovska podjetja s cipkami. Najbolj znani podjetji sta firma Franc Lapajne iz Idrije in Anton Primožic iz Žirov. Po drugi svetovni vojni je obseg klekljanih cipk uplahnil. Ponoven razcvet so cipke doživele v osemdesetih letih, predvsem zaradi povecanega zanimanja za dedišcino ter potrebe po izvirnih poslovnih darilih.

Danes se v grobem cipke delijo po geografski legi na Idrijske in Žirovske. Razlike so za nepoznavalce skoraj neopazne, kljub vsemu pa se je v zadnjem casu pojavila oznaka porekla blaga Idrijska cipka.

Slika 15 (glej [PDF])- Oznaka Idrijske cipke

3.2. Cipkarske šole

Idrija

Konec 18. stoletja so se pojavile vecje potrebe po cipkah, saj je trgovanje lepo cvetelo. Nešolane klekljarice pa niso znale delati vseh vrst cipk, temvec le nekaj osnovnih. Tako so se manj izkušene ucile od izkušenejših, vendar to ni bilo dovolj. Zato je leta 1876 prišla z avstroogrskga ministrstva za trgovino pobuda za ustanovitev cipkarske šole v Idriji. Šola deluje neprekinjeno vse od svojega nastanka.

Trenutno cipkarska šola deluje v okviru Gimnazije Jurija Vege in nudi fakultativni pouk in poklicno izobraževanje. V poklicni program, ki traja tri leta se lahko vkljucijo ucenci, ki so koncali osnovno šolo. Poleg teoreticnih predmetov (zgodovina cipkarstva, risanje vzorcev, poznavanje tehnik…) je veliko prakticnega pouka.

Slika 16 (glej [PDF]) – Cipkarska šola v Idriji

Poleg ucenja so na cipkarski šoli v Idriji organizirani tecaji klekljanja, razni sejmi, razstave, vsako leto pa organizirajo tekmovanje klekljaric na cipkarskem festivalu.

Žiri

Cipkarska šola Žiri je zacela z delovanjem leta 1970. Iz leta v leto je raslo zanimanje za cipke, ki so bile narejene na osnovi pridobljenega znanja v šoli. Zaradi tega je tudi obisk šole narastel in v letu 1990/91 je šolo obiskovalo že preko 100 ucenk in ucencev, ki so se ucili klekljanja v treh izmenah. Obisk šole in pouk nista obvezna, znanje se ne ocenjuje, vseeno pa velik obisk dokazuje, da je klekljanje zelo priljubljeno v teh krajih. Klekljarice iz žirovske cipkarske šole dokazujejo svoje znanje z dobrimi rezultati na raznih tkmovanjih mladih klekljaric.

3.3. Cipka kot obrt

Eno najdaljših tradicij ima podjetje Franc Lapajne iz Idrije. Leta 1875 je Franc Lapajne ustanovil podjetje, ki se je ukvarjalo s prodajo cipk pod imenom idrijska cipka. Bogato trgovanje s cipkami je botrovalo razvoju lastnih tipov cipk, uvajanju novosti v cipke in sodobnejše postopke klekljanja. Tudi današnja idrijska cipka je rezultat take dejavnosti. Podjetje je prineslo predvsem ženskam virzaslužka, saj so bile velike rudarske družine odvisne le od povprecne knapovske place. Z odkupom cipk so vzpodbujali mlada dekleta k ucenju te obrti. Zaradi tega se je hitro pokazala potreba po ustanovitvi cipkarske šole. Velika vecina naklekljanih cipk je zapustila Idrijo, saj so klekljarice vecinoma klekljale za prodajo.

Velik ustvarjalni prispevek k razvoju sodobne cipke ima Studio Koder iz Idrije, kjer poudarjajo predvsem umestitev cipke v širšo okolico. V zadnjem casu je zelo pomembno, kako je cipka predstavljena, opremljena in povezana s predmeti in okolico, ki jo obdajajo.

Slika 17 (glej [PDF]) – Cipkarski butik v Idriji

3.4. Prireditve, povezane s cipkami

Cipkarski festival v Idriji se odvija vsak konec avgusta. Celotedenski mednarodni festival se pricne s slavnostno otvoritvijo in velikim ognjemetom. V casu prireditve se odvijajo mednarodni natecaji, strokovna predavanja in delavnice klekljanja. Ves cas poteka tudi velika razstava cipk v hiši sredi Idrije z imenom Magazin, kjer je bilo nekoc skladišce. Osrednja prireditev je državno tekmovanje otrok in odraslih v klekljanju v starem mestnem jedru, na Trgu sv. Ahacija ali Ahacplacu.

V letošnjem letu je razpisan mednarodni natecaj klekljane cipke na temo Živo srebro, na katerega se lahko prijavijo klekljarice z lastnimi vzorci.

V **Železnikih** prirejajo vsakoletni **Cipkarski dan**.

4. Kleklanje

Klekljanje je eden od nacinov izdelovanja cipk. Pomeni prepletanje, križanje in pretikanje vsaj dveh ali vec parov niti, ki so navite na podolgovate lesene, posebno oblikovane majhne palice, imenovane klekeljni.

4.1. Pribor za klekljanje

Blazina ali bula [*pouštar, punkl, jurck*]

Blazina ali bula je podlaga pri izdelavi cipk. Narejena je iz mocnejšega, gostejšega blaga, iz katerega je sešit valj. Na obeh straneh je stisnjen z vrvico. Napolnjen je z žagovino, ki je dobro stlacena.

Košara ali jerbas

Uporabljajo se podolgovate ali ovalne košare, pletene iz vrbovega šibja. Velikost košare se mora ujemati z velikostjo blazine. Poleg tega, da predstavlja podlago za blazino, se v košaro shranijo ostali drobni pripomocki po koncanem klekljanju.

Slika 18 – delovno mesto klekljarice

Klekeljni

So izdelani iz tršega lesa (cešnja, hruška) in dolgi približno 15 cm. Morajo biti fino obdelani, da se sukanec ne zatika ali cefra.
Slika 19 (glej [PDF])- Tradicionalna oblika klekeljna v Idriji
Slika 20 (glej [PDF])- Razlicne oblike klekeljnov po svetu

Sukanec

Kleklja se najvec z lanenim ali bombažnim sukanecem, lahko pa tudi iz drugih materialov(svila, volna, zlate nitke).

Bucike

Morajo biti iz nerjavece kovine. Zelo tanki sukanci zahtevajo tanke bucike.

Kolovrat

Sukanec se navija na vretence klekeljna s pomocjo kolovrata. Keleklj je vpet med trn in pogonsko kolo. Od nekdaj so se uporabljali kolovrati na rocni pogon, sodobni pa so elektricni.

Slika 21 (glej [PDF]) – *Kolovrat*

Vzorec ali papirc

Vzorec ali papirc je risba, na kateri izdelujemo cipko. Vzorec je prilepljen na mocnejši papir. Vcasih so ga prerisovali, v današnjem casu pa avtorsko overjene (žigosane, podpisane) fotokopije prodajajo na cipkarskem festivalu, v posebnih trgovinah s cipkami in drugod. Papirc velja za avtorsko delo in se ga ne sme fotokopirati brez vednosti avtorja.

Slika 22 (glej [PDF]) – *Vzorec ali papirc (levo) in izdelana cipka (desno)*

Kvacka

Kvacka mora biti majhna (0.75 mm). Uporablja se za

Škarje

Za rezanje sukanca.

4.2. Tehnika klekljanja

Pri klekljanju se uporablja veliko osnovnih tehnik. Vsaka ima svoje ime in nacin izdelave. Za klekljanje se uporablja najmanj 2 para za najbolj preproste tehnike v obliki kitice, do sedem ali celo vec parov za najbolj zapletene tehnike.

Poznamo veliko prvin klekljanja:

- kitica, ažur, žagice
- ozki, široki, sukani, predeljeni ris
- polpredmet
- ribice, rogljicki, križcevke
- pogacke, srckovke, žabice
- štrucke, male smrekice, sukane slince
- mizice, satovje, pajki

Slika 23 – Prakticni primeri tehnik klekljanja

Na slikah so prikazane nekatere prvine

klekljanja.

4.3. Sodobne smeri in cipka kot umetnost

5. Primeri cipk

V nadaljevanju je nekaj primerov bolj zapletenih idrijskih cipk, ki jih je sklekljala moja mama, ko je obiskovala cipkarsko šolo v Idriji.

6. Zanimivosti

Klekljane cipke v drugih jezikih

Azerbejdžanščina	Lent
Angleščina	Lace
Bolgarščina	Dantela
Češcina	Palickovana krajka
Esperanto	Pasamento

Estonščina	Pitts
Finščina	Pitsi
Francoščina	Dentelle
Grenlandščina	Putoortuliaq
Gršcina	Kopanelli
Hebrejščina	Tahara
Hrvašcina	Cipka
Italijanščina	Pizzo a Fuselli
Litvanščina	Knipelesana
Madžaršcina	Csipke
Maltščina	Bizzilla tac-combini
Mandarinščina	Quarpien
Nemščina	Spitze*, Klöppelspitze
Nemščina (Švica)	Schifflispitze
Nizozemščina	Kant
Norveščina	Kniplinger
Poljščina	Koronka
Portugalščina	Renda
Ruščina	Kakloshky
Slovašcina	Cipka
Španščina	Encaje de Bolillos
Švedščina	Knyppling
Tajščina	Lugmai
Turščina	Dantel
Uzbekistanščina	Gulerk
Vietnamščina	Vien

* V Idriji se za cipke pogovorno uporablja tudi izraz *špice*

Viri:

Katica Poljanec, Marinka Rupnik, Dragica Cesnik, Irma Sedej, Metka Tratnik: Klekljanje I

Katica Poljanec, Marinka Rupnik, Metka Tratnik: Klekljanje II

Katarina Poljanec, Marinka Rupnik, Metka Tratnik: Klekljanje III

Simon Bizjak, Klemen Kenda, Marjanca Lapajne: Firma Franc Lapajne, Raziskovalna naloga

Janez Bogataj: Rokodelski zakladi Slovenije

Janez Bogataj: Mojstrovine Slovenije

Latinsko slovenski slovar

Uradni list RS – Pravilnik o oznacbi porekla blaga »Idrijska cipka«

Internet:

http://www.2020site.org/

http://www.bobbinmaker.com/

http://home.aol.com/lclacemker/

http://www2.arnes.si/~osljkoseze1s/

http://www.saraphilace.com/

http://www.blen.net/

http://users.pandora.be/taco/lace/lacemaking.html

---

[1] Katalonija – pokrajina v Španiji